

S P R A W O Z D A N I E
z realizacji

Programu Wspierania Rodziny
w Gminie Miasto Świdnica
na lata 2015-2017

w 2016 r.

Program Wspierania Rodziny w Gminie Miasto Świdnica na lata 2015-2017 ustanowiony został uchwałą nr IV/20/15 Rady Miejskiej w Świdnicy z dnia 23 stycznia 2015 r. Realizacja zadań w powyższym obszarze odbywa się w oparciu o ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Koordynowanie działań w ramach Programu oraz ich monitorowanie i ewaluację powierzono Miejskiemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej w Świdnicy.

Celem głównym Programu jest przywrócenie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych zdolności do pełnienia tych funkcji. Realizacji celu głównego służą zadania obejmujące pracę z rodziną oraz zapewnienie pomocy w opiece i wychowaniu dzieci. Adresatami działań są mieszkańcy Świdnicy – dzieci, rodziny przeżywające trudności w sferze opiekuńczo-wychowawczej, w których wychowują się dzieci oraz rodziny, w których dzieci umieszczone zostały poza rodziną biologiczną, w celu odzyskania przez nie funkcji opiekuńczych. Cele szczegółowe ujęte w Programie realizowane są w ramach zadań będących w kompetencjach:

- Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Świdnicy,
 - Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
 - Urzędu Miejskiego w Świdnicy,
 - Punktu Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Świdnicy,
- przy współpracy z:
- organizacjami pozarządowymi,
 - placówkami oświatowymi,
 - innymi podmiotami, które realizują zadania mieszczące się w zakresie wspierania rodziny.

Informacje zawarte w sprawozdaniu zostały sporządzone w oparciu o wskaźniki realizacji zaplanowanych zadań, służących osiągnięciu celów szczegółowych Programu.

Cel szczegółowy 1. Przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej dzieci i rodzin.

1.1. Bieżąca analiza sytuacji rodzin-podopiecznych MOPS.

Pracownicy socjalni Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej na bieżąco prowadzą rozeznanie sytuacji rodzin – podopiecznych Ośrodka:

- obejmowali monitorowaniem w zakresie sytuacji zdrowotnej dzieci 41 rodzin, w których wychowywało się 77 dzieci, w następujących formach:
 - nawiązywanie kontaktu z przychodnią i szpitalem, pielęgniarką środowiskową, lekarzem pediatrą, punktem szczepień,
 - współpraca z psychologiem, terapeutą,
 - kontakt z asystentem rodziny,
 - wgląd do książeczki zdrowia/szczepień, bilansu zdrowia dziecka lub innej dokumentacji medycznej dotyczącej leczenia dziecka, np. wypis ze szpitala,
 - współpracę, w szczególności w przypadku zagrożenia wystąpienia zaniedbań, z różnymi służbami, np. policją, kuratorami, asystentami rodziny, psychologiem, pedagogiem szkolnym, wychowawcą placówki wsparcia dziennego,
 - wnioskowanie do sądu o wgląd w sytuację rodziny,
 - sprawdzanie terminów wizyt i szczepień, wykonania zleconych badań i zaleceń lekarza,

- monitoring w środowisku domowym, w celu oceny, czy dziecko ma zapewnioną odpowiednią żywność, leki w przypadku choroby, podłączoną energię elektryczną, ogrzewanie w mieszkaniu itp.

- oględziny dziecka pod kątem stanu higieny, zranień, siniaków, otarć, ogólnego stanu zdrowia;

■ obejmowali opieką:

- 265 rodzin uwikłanych w problemy uzależnień, z czego w 120 zdiagnozowano chorobę alkoholową,

- 62 rodziny z dziećmi ze środowisk zagrożonych uzależnieniami, objętych monitorowaniem i motywowanych do podjęcia terapii przez rodziców,

- 201 rodzin uwikłanych w problem przemocy,

- 82 rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, wymagającymi wsparcia asystenta rodziny,

- 196 rodzin niepełnych,

- 389 rodzin z zadłużeniem czynszowym,

- 833 rodziny (514 dzieci w tych rodzinach) korzystające z żywności w ramach Banku Żywności,

- 30 rodzin (86 osób w tych rodzinach) korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, których przyczyną przyznania była przemoc w rodzinie,

- 124 rodziny (187 osób w tych rodzinach) korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, których przyczyną przyznania był alkoholizm lub narkomania;

■ obejmowali opieką 448 rodzin z dziećmi do ukończenia 17 roku życia, w których dominującą (jedną, wiodącą) przyczyną kryzysu w rodzinie było:

- pozostawianie opiekunów bez pracy – 149 rodzin,

- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – 112 rodzin,

- przemoc w rodzinie – 67 rodzin,

- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność – 47 rodzin,

- niepełnosprawność dzieci – 25 rodzin,

- niepełnosprawność opiekunów – 15 rodzin,

- alkoholizm – 12 rodzin,

- długotrwała lub ciężka choroba – 12 rodzin,

- zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa – 7 rodzin,

- narkomania – 1 rodzina,

- trudności w integracji cudzoziemców – 1 rodzina.

Szczególnym nadzorem obejmowane są rodziny z dziećmi wskazane, jako zagrożone przemocą oraz demoralizacją nieletnich. Środowiska te pracownicy socjalni w asyście funkcjonariuszy Komendy Powiatowej Policji, monitorują dodatkowo, w ramach dyżurów popołudniowych

w godzinach od 15.30 do 17.30:

- zrealizowano 200 dyżurów popołudniowych,

- patronażem obejmowano 87 środowisk.

Prowadząc rozeznanie i diagnozując sytuację rodzin będących pod opieką Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, pracownicy socjalni stale współpracują z innymi podmiotami z terenu miasta, realizującymi swoje zadania statutowe wobec tych rodzin, w szczególności ze szkołami, Komendą Powiatową Policji, asystentami rodziny, kuratorami. Pracownicy socjalni sporządzili 47 powiadomień do Sądu o potrzebie objęcia rodziny nadzorem kuratorskim z powodu zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Wśród podopiecznych miejskich placówek oświatowych, jako środowiska zagrożone lub dotknięte przemocą w rodzinie zidentyfikowano 100 rodzin, w tym 17 wśród podopiecznych

przedszkoli, 51 szkół podstawowych i 32 gimnazjów. W 22 przypadkach sporządzono powiadomienie do Sądu o potrzebie wglądu w sytuację rodziny z powodu zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych.

źródło: przedszkole nr 1, 3, 4, 6, 14, 15, 16, szkoły podstawowe nr 1, 4, 6, 8, 105, 315, gimnazja nr 1, 2, 3, 4

Wobec rodzin, w których istnieje podejrzenie występowania przemocy postępowanie prowadzi grupę robocze Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie:

■ w 285 rodzinach prowadzono procedurę „Niebieskie Karty”, w tym 193 procedury uruchomiono w 2016 r. W rodzinach tych było:

- 319 kobiet, w tym 18 niepełnosprawnych i 50 w wieku senioralnym,
- 319 mężczyzn, w tym 27 niepełnosprawnych i 34 w wieku senioralnym,
- 256 dzieci, w tym 7 niepełnosprawnych;

■ osoby dotknięte przemocą w rodzinie korzystały z poradnictwa:

- medycznego – 2 osoby,
- psychologicznego – 125 osób,
- prawnego – 148 osób,
- socjalnego – 293 osoby;

■ zakończono 187 procedur „Niebieskie Karty”, w tym:

- 151 na skutek ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy,
- 36 w wyniku rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

źródło: Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

W celu zapewnienia bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom, 23 dzieci zostało zabezpieczonych w systemie pieczy zastępczej w wyniku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia, w tym:

- 12 umieszczono w rodzinie zastępczej,
- 11 w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

1.2. Zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych dzieci i rodzin.

W celu zabezpieczenia podstawowych potrzeb bytowych dziecka i rodziny Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej:

■ wypłacił świadczenia pieniężne przyznawane na podstawie obowiązujących przepisów, w szczególności ustawy: o pomocy społecznej, o świadczeniach rodzinnych, o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci:

- z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności – 124 rodziny (577 osób w tych rodzinach),
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza rodzinom niepełnym lub wielodzietnym – 279 rodzin (867 osób w tych rodzinach),
- zasiłki rodzinne – 1.782 osoby,
- dodatek z tytułu urodzenia dziecka – 124 osoby,
- dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego – 43 osoby,
- dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka – 139 osób,

- dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej – 251 osób,
- dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego – 177 osób,
- dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego – 1.260 osób,
- dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania – 13 osób,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia – 392 osoby,
- świadczenie rodzicielskie – 85 osób,
- świadczenie wychowawcze – 2.939 rodzin, 4.168 dzieci na które przyznano świadczenie,
- świadczenia z funduszu alimentacyjnego – 509 osób,
- zasiłek szkolny – 79 uczniów,
- stypendium szkolne – 514 uczniów;
- uczestniczył w realizacji rządowego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”
 - łącznie obejmował 599 osób korzystających z posiłków w formie pełnego obiadu (418 rodzin, 961 osób w tych rodzinach), w tym:
 - 92 dzieci do czasu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej,
 - 263 uczniów do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej,
 - 244 osoby dorosłe.

Mimo spełnienia kryterium, z dożywiania w ramach programu nie korzystało 2 uczniów z powodu niechęci do tej formy pomocy, zgodnie z informacją uzyskaną od rodziców/opiekunów.

Świdnickie rodziny wielodzietne, w których wychowuje się troje lub więcej dzieci, mogą uczestniczyć w programie polityki prorodzinnej pod nazwą Świdnicka Karta Dużej Rodziny:

- ✚ do programu przystąpiło 93 partnerów – samorządowych jednostek organizacyjnych i firm prowadzących działalność gospodarczą, które wprowadziły zniżkowe i promocyjne opłaty dla osób posiadających Kartę, w tym 20 w 2016 r.
- ✚ karty wydano 237 rodzinom – 1.166 osobom w tych rodzinach, w tym 423 rodziców/opiekunów i 743 dzieci.

Od początku realizacji Programu tj. od dnia 15 stycznia 2014 r. przystąpiło do niego 361 świdnickich rodzin, w tym 35 rodzin po raz pierwszy w 2016 r.

Na podstawie ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny, świdnickie rodziny wielodzietne korzystają z programu ogólnopolskiego:

- ✚ do programu przystąpiło ponad 1.000 firm i instytucji z całej Polski, realizujących ofertę w ponad 10.000 miejsc,
- ✚ karty wydano łącznie 274 rodzinom – 1.395 osobom w tych rodzinach, w tym 509 rodziców/opiekunów i 890 dzieci,
- ✚ w 2016 r. do programu dołączyły 43 rodziny, łączna liczba osób w tych rodzinach wynosi 212, w tym 79 rodziców/opiekunów oraz 133 dzieci.

Gmina Miasto Świdnica oraz Zakon Maltański w Polsce byli organizatorami Opłatka Maltańskiego, dla 58 rodzin – 100 osób wskazanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, jako środowiska wymagające wsparcia z uwagi na trudną sytuację materialną lub życiową, podopiecznych Ośrodka, kombatantów, podopiecznych Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym. W trakcie spotkania opłatkowego uczestnicy obejrzeni jasełka przygotowane przez przedszkolaków Przedszkola nr 1, uczestniczyli w uroczystej kolacji oraz zostali obdarowani prezentami, które najmłodszym wręczył Św. Mikołaj.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Urząd Miejski w ramach pomocy osobom i rodzinom o niskich dochodach udzielił wsparcia w formie:

- dodatku mieszkaniowego – 968 osób,
- umorzenia zaległości czynszowych i innych opłat związanych z umową najmu lokalu, w zamian za pracę w ramach wolontariatu – 34 osoby.

źródło: Wydział Gospodarki Mieszkaniowej Urzędu Miejskiego

1.3. Organizowanie miejsc opieki i wychowania dzieci i młodzieży.

Na zlecenie Gminy Miasta Świdnicy zadanie pn. „Prowadzenie placówek wsparcia dziennego z programem socjoterapeutycznym dla dzieci i młodzieży”, z przeznaczeniem dla 195 dzieci i młodzieży, realizowały 4 organizacje pozarządowe, w ramach 5 placówek:

- ✚ Caritas Diecezji Świdnickiej – Placówka Wsparcia Dziennego, dla 30 uczestników,
- ✚ Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci Chorych „Serce” – Europejskie Centrum Przyjaźni Dziecięcej-Placówka Wsparcia Dziennego, dla 60 uczestników,
- ✚ Fundacja Pomocy Biednym Dzieciom „Ut Unum Sint” – Placówka Wsparcia Dziennego Świetlica Profilaktyczno-Wychowawcza „Oratorium”, dla 60 uczestników,
- ✚ Fundacja Ziemi Świdnickiej „SKSK”:
 - Osiedlowy Klub Integracyjny „Jagiellońska”, dla 15 uczestników,
 - Osiedlowy Klub Integracyjny „Zarzecze”, dla 30 uczestników.

W kwietniu 2016 r. uruchomiona została placówka wsparcia dziennego dla Osiedla Zawiszów, funkcjonująca w strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Świdnicy, z przeznaczeniem dla 15 uczestników. Siedziba Placówki znajduje się w budynku Szkoły Podstawowej nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Świdnicy, przy ul. Galla Anonima 1.

W ciągu 2016 r. w zajęciach placówek wsparcia dziennego łącznie uczestniczyło 239 dzieci i młodzieży. 7 podopiecznych nie uzyskało promocji do klasy programowo wyższej. Podstawowym zadaniem placówek jest współudział w procesie wychowywania wraz z rodziną oraz szkołą. Dzieci objęte są opieką wychowawcy, socjoterapeuty i innych specjalistów, którzy zapewniają podopiecznym wsparcie w pokonywaniu trudności szkolnych, w kryzysach rówieśniczych i osobistych, organizują czas wolny proponując pozalekcyjne zajęcia sportowe i twórcze o różnym charakterze. Pobyt dziecka w placówce jest bezpłatny. Zajęcia prowadzone są w godzinach popołudniowych. Placówki zapewniają również podopiecznym posiłek:

- 3 placówki w formie ciepłego obiadu i podwieczorku,
- 2 placówki w postaci kanapek lub innych małych posiłków (płatki z mlekiem, zapiekanka, sałatka) oraz w okresie zimowym w formie ciepłego obiadu 2-3 razy w tygodniu dowożonego przez firmę cateringową,
- 1 placówka w postaci kanapek, owoców lub jogurtu.

źródło: Caritas Diecezji Świdnickiej, Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci Chorych „Serce”, Fundacja Pomocy Biednym Dzieciom „Ut Unum Sint”, Fundacja Ziemi Świdnickiej „SKSK”, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

1.4. Zapewnienie osobom doznającym przemocy miejsc w hostelu.

Na zlecenie Gminy Miasta Świdnicy zadanie pn. „Prowadzenie hostelu dla ofiar przemocy w rodzinie”, w zakresie zapewnienia schronienia i wsparcia osobom doznającym przemocy, realizowała Fundacja Pomocy Biednym Dzieciom „Ut Unum Sint”, w tym:

- udzielono schronienia 11 osobom, w tym 3 dorosłym i 8 dzieciom,
- 3.414 osobodni, w tym 2 osoby przebywały 2 miesiące i 9 osób – 12 miesięcy,
- udzielono pomocy w formie: noclegu, żywienia, wsparcia psychologicznego i pedagogicznego, rozmów wspierających dotyczących spraw rodzinnych, opieki nad dziećmi, pomocy w zakresie dotarcia do specjalistycznej opieki oferowanej przez inne instytucje.

źródło: Fundacja Pomocy Biednym Dzieciom „Ut Unum Sint”

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie zapewniło schronienie i wsparcie 1 rodzinie – 2 osobom doznającym przemocy.

źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

1.5. Działania aktywizujące rodziny społecznie i zawodowo.

Z osobą lub rodziną ubiegającą się o pomoc Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej pracownik socjalny może zawrzeć pisemną umowę – kontrakt socjalny, w celu przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W 2016 r. kontraktem socjalnym objęte były 63 osoby.

Ośrodek podjął współpracę z Zakładem Usług Porządkowych „Jedynka” w Świdnicy, który zainicjował działania na rzecz podopiecznych Ośrodka. Firma złożyła ofertę pracy na 2 stanowiska w charakterze pracowników porządkowych. Do pracy zostało skierowanych 26 osób, spośród których 1 osoba została przyjęta do pracy na umowę zlecenie.

Urząd Miejski w Świdnicy złożył do Ośrodka zapotrzebowanie na 2 pracowników do wykonywania zadań w ramach robót publicznych, nadzorowanych przez Wydział Dróg i Infrastruktury Miejskiej. Zgłoszono 7 osób zainteresowanych podjęciem pracy. 2 osoby podjęły zatrudnienie przy obsłudze nowo otwartego „Ogrodu Różanego” przy pl. 1000-lecia.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

1.6. Zabezpieczenie środków na pobyt w pieczy zastępczej.

W 2016 r. w pieczy zastępczej przebywało 72 dzieci ze Świdnicy, z czego 23 umieszczono w 2016 r., w tym:

- w rodzinie zastępczej zawodowej przebywało 4 dzieci, w tym 1 umieszczone w 2016 r.,
- w rodzinie zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia opiekuńczego przebywało 15 dzieci, w tym 7 umieszczonych w 2016 r.,
- w rodzinie zastępczej spokrewnionej przebywało 12 dzieci, w tym 3 umieszczonych w 2016 r.,
- w niezawodowej rodzinie zastępczej przebywało 3 dzieci, umieszczonych przed 2016 r.,
- w placówce opiekuńczo-wychowawczej przebywało 30 dzieci, w tym 11 umieszczonych w 2016 r.,
- w rodzinnym domu dziecka przebywało 8 dzieci, w tym 1 umieszczone w 2016 r.

W przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, gmina ponosi odpłatność według następujących zasad:

- 10% w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 30% w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 50% w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

W 2016 r. ze środków Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej wydatkowano na pobyt dzieci w pieczy zastępczej łącznie 382.341,27 zł, w tym 254.991,42 zł za dzieci umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i 127.349,85 zł za dzieci umieszczone w rodzinach zastępczych.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Cel szczegółowy 2.

Wspieranie rodzin we wzmocnieniu ich roli i funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

2.1. Pomoc w integracji i reintegracji rodziny.

Gmina Miasto Świdnica na podstawie Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność społecznie użyteczną,

w 2016 roku, zlecała realizację zadania publicznego miasta pn. „Praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, zagrożonych uzależnieniami, przemocą”, Fundacji Ziemi Świdnickiej „SKSK”. Pracę na rzecz rodzin realizowało 7 asystentów rodziny, w tym 6 zatrudnionych w systemie zadaniowego czasu pracy i 1 na podstawie umowy o świadczenie usług.

Asystenci rodziny wsparciem obejmowali 82 rodziny, w tym:

- 42 rodziny zostały zobowiązane do pracy z asystentem przez sąd,
- w rodzinach objętych asystenturą przebywało łącznie 180 dzieci,
- w rodzinach objętych asystenturą 20 dzieci przebywało w pieczy zastępczej,
- w rodzinach objętych asystenturą 1 dziecko wróciło do rodziny biologicznej, 3 dzieci wróciło z zawodowej rodziny zastępczej do rodziny spokrewnionej,
- na dzień 31 grudnia 2016 r. wsparcia asystenta rodziny wymagały 64 rodziny,
- praca asystenta rodziny z rodzinami odbywała się przez okres:
 - do 1 roku – 17 rodzin,
 - do 2 lat – 13 rodzin,
 - do 3 lat – 12 rodzin,
 - powyżej 3 lat – 22 rodziny,
- 17 rodzin zakończyło pracę z asystentem rodziny, w tym:
 - 14 rodzin ze względu na zrealizowanie planu pracy,
 - 1 rodzina ze względu na brak współpracy z asystentem,
 - 2 rodziny ze względu na zmianę metody pracy,
- średni czas pracy asystenta z rodziną wynosił 30 miesięcy.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Fundacja Ziemi Świdnickiej „SKSK”

2.2. Rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych oraz w zakresie planowania i funkcjonowania rodziny.

Elementem projektu „Edukacja dla bezpieczeństwa w Świdnicy – działania na rzecz młodzieży i seniorów” w ramach „Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań RAZEM BEZPIECZNIEJ im. Władysława Stasiaka na 2016 rok”, były warsztaty wspierania rodziców i wychowawców pn. „Szkoła dla rodziców i wychowawców”. Ich celem była pomoc w radzeniu sobie w codziennych kontaktach z dziećmi i młodzieżą, ukierunkowane na przeciwdziałanie zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży oraz podnoszenie kompetencji wychowawczych rodziców i nauczycieli. Zrealizowano 2 edycje programu, w wymiarze 40 godzin w każdej, w tym:

- część I Budowanie relacji dorosły-dziecko – 14 uczestników, w zakresie:
 - wyrażania oczekiwań i ograniczeń tak, aby były przez dziecko respektowane,
 - rozpoznawania, wyrażania i akceptowania uczuć,
 - aktywnego, wspierającego słuchania,
 - motywowania dziecka do współdziałania,
 - modyfikowania niepożądanych lub nieodpowiednich zachowań dziecka,
 - uwalniania dzieci od grania narzuconych ról w domu i szkole,
 - wspierania procesu usamodzielniania się dziecka,
 - budowania realnego poczucia własnej wartości dziecka,
 - konstruktywnego rozwiązywania konfliktów;

- części II Wspieranie procesu budowania wzajemnych (opartych na więzi i szacunku) relacji między dziećmi – 13 uczestników, w zakresie:
 - rywalizacji i zazdrości między dziećmi,
 - kłótni, bójek dzieci i różnych innych trudności,

- problemów sprawiedliwości, ulubieńców i egoizmu,
- wpływu ról na relacje między dziećmi.

Dodatkowo, poza projektem, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej zlecił realizację 1 edycji „Szkoły dla rodziców i wychowawców”, części I Budowanie relacji dorosły-dziecko, w wymiarze 40 godzin warsztatów – 15 uczestników.

Warsztaty prowadzone były w oparciu o program i standardy Szkoły dla Rodziców i Wychowawców Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie, przez dwie osoby posiadające certyfikat realizatora programu wydany przez ORE, uprawniający do prowadzenia części 1, 2 i 3 programu. Informacja o możliwości udziału w programie przekazywana była podopiecznym przez pracowników socjalnych, asystentów rodziny oraz umieszczana na stronie internetowej Ośrodka.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Europejska Fundacja Inicjatyw Psychospołecznych „Pro Salute” realizowała działania w ramach zadania publicznego miasta pn. „Działania mające na celu wspieranie i promowanie rodziny”, w ramach zadania „Akademia dla Rodziny – edukacja i wsparcie”:

- Warsztaty świadomego rodzicielstwa – 5 warsztatów, łącznie 15 godzin, 39 uczestników (rodziców dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, rodziców oczekujących dziecka oraz nauczycieli i wychowawców),
- Warsztaty psychoedukacyjne „Bezpieczne dorastanie” dla rodziców – 5 warsztatów, łącznie 15 godzin, 38 uczestników,
- Warsztaty psychoedukacyjne „Bezpieczne dorastanie”, dla młodzieży w okresie dojrzewania – 5 warsztatów, łącznie 15 godzin, 44 uczestników.

źródło: Wydział Polityki Społecznej i Spraw Socjalnych Urzędu Miejskiego

Punkt Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w ramach wspierania prawidłowych funkcji opiekuńczo-wychowawczych zrealizował:

- konsultacje psychologiczne oraz konsultacje psychoterapeutyczne w żłobkach i przedszkolach,
- spotkania tematyczne w ramach Klubiku Mamy i Taty – 20 odbiorców,
- Trening umiejętności wychowawczych dla rodziców dzieci do 6 roku życia – 7 uczestników,
- spotkania edukacyjne dla rodziców – 170 odbiorców,
- produkcję filmiku „Trening umiejętności wychowawczych” – 500 odbiorców.

źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Świdnicy w ramach działań wspierających rodziny we wzmacnianiu ich funkcji opiekuńczych i wychowawczych zrealizował:

- warsztaty „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” – 42 uczestników,
- terapię psychologiczną dla rodzin – 39 rodzin,
- „Spotkania z Rodziną” w ramach terapii pedagogicznej – 45 rodzin.

Pracownik Poradni uczestniczył również w:

- Zespole Wychowawczym dotyczącym 1 ucznia gimnazjum,
- mediacjach rodzice-nauczyciele w przedszkolu, w których uczestniczyło 7 osób.

źródło: Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych

Świdnickie przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja w ramach działalności programowej:

- realizowały programy w zakresie pełnienia prawidłowych funkcji opiekuńczo-wychowawczych, m.in.:
- ✚ Kodeks Przedszkolaka – modyfikacja zachowań, nagradzanie pozytywnych zachowań, przenoszenie ich na grunt rodziny,
- ✚ Nie stoimy – Tańczymy,

- ✚ Tradycja łączy pokolenia,
 - ✚ Dobre zachowanie sposobem na sukces,
 - ✚ Moja rodzina. Moja mała historia,
- przygotowywały obchody świąt związanych z rodziną i pełnieniem określonych ról społecznych przez poszczególnych jej członków,
 - umożliwiały konsultacje ze specjalistami: terapeutą rodzinnym, psychologiem, pedagogiem,
 - realizowały pedagogizację rodziców, poprzez spotkania grupowe i indywidualne z rodzicami, rozmowy mediacyjne, interwencje w środowisku domowym, ulotki i gazetki informacyjne, artykuły: Prośby dziecka, O sztuce towarzyszenia dziecku, Rozpoznawanie symptomów przemocy wobec dziecka, Słowa ranią-czyli, jak unikać krzyku, kpin i obrażania dziecka,
 - informowały rodziców, u których zaobserwowano trudności opiekuńczo-wychowawcze, gdzie i w jaki sposób skorzystać ze wsparcia specjalistycznego, pomocy społecznej, zespołów specjalistycznych oraz o dostępnej literaturze,
 - motywowały rodziców i rodziny do korzystania z poradnictwa i działań edukacyjnych w zakresie kwestii wychowawczych, poprzez informowanie o możliwości udziału w warsztatach dla rodziców, dostępności specjalistycznego poradnictwa na terenie Świdnicy, w ramach Klubiku Mamy i Taty,
 - edukowały uczniów klas starszych, w ramach lekcji wychowania do życia w rodzinie, zajęć wychowawczych w zakresie konfliktów w rodzinie, wartości, systemu kar i nagród.
- źródło: przedszkole nr 1, 3, 4, 6, 14, 15, 16, szkoły podstawowe nr 1, 4, 6, 8, 105, 315, gimnazja nr 1, 2, 3, 4

Miejska Biblioteka Publiczna im. C.K. Norwida dysponuje literaturą na tematy związane z wychowaniem, wspomaganie dzieci i młodzieży w rozwoju, pomocą psychopedagogiczną w sytuacjach trudnych, np. rozwód w rodzinie, osierocenie społeczne, agresja, uzależnienia i prowadzi stałe doradztwo w zakresie doboru literatury rodzicom, w szczególności w rodzinach z dysfunkcjami.

źródło: Miejska Biblioteka Publiczna im. C.K. Norwida

2.3. Umożliwienie dostępu do poradnictwa specjalistycznego, terapii, mediacji.

Na zlecenie Gminy Miasta Świdnicy prowadzone było poradnictwo rodzinne dla klientów Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Świdnicy, przede wszystkim dla rodzin uwikłanych w problemy uzależnień i przemocy domowej. Działanie obejmowało wstępną diagnozę sytuacji i potrzeb rodziny, wspieranie w zakresie prawidłowego funkcjonowania rodziny oraz ukierunkowywanie w dalszej pracy z psychologiem lub/i innym specjalistą. Poradnictwo udzielane było w oparciu o program wspierający rodzinę w jej funkcjonowaniu, opracowany przez terapeuta rodzinnego, we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikami socjalnymi oraz asystentami rodziny. Łącznie udzielono porad 343 osobom, w tym udzielono:

- konsultacji 323 osobom dorosłym,
- konsultacji 20 dzieciom,
- 272 porady osobom dorosłym korzystającym ze wsparcia, poradnictwa lub terapii rodzinnej, w tym 15 osobom niepełnosprawnym,
- 75 porad osobom dorosłym korzystającym z innych oddziaływań terapeutycznych,
- 23 porady dzieciom korzystającym ze wsparcia, poradnictwa lub terapii rodzinnej,
- 4 porady dzieciom korzystającym z innych oddziaływań terapeutycznych.

Rodzaj zgłaszanych trudności:

zakres zgłaszanych trudności	liczba osób		
	łącznie	dorośli	dzieci

problemy małżeńskie/par/rodzinne	177	160	17
problemy wychowawcze	106	92	14
współuzależnienie	27	27	-
uzależnienie	12	12	-
przemoc domowa	39	39	-
niepełnosprawność	14	14	-
zaburzenia emocjonalne, psychiczne, w zakresie zachowania, odżywiania i inne	61	60	1
bezrobocie	12	12	-
inne działania, w tym konsultacje z pracownikami socjalnymi na rzecz pracy z rodziną	96	90	6

źródło: Prywatna Praktyka Psychoterapii Renata Halejcio

Zadanie publiczne miasta pn. „Prowadzenie punktu pomocy psychologiczno-pedagogiczno-prawnej z telefonem zaufania” realizowały:

■ Fundacja Rodzina po Rozwodzie, świadcząc usługi dla osób z terenu miasta Świdnica, polegające na konsultacjach odbywających się dwa razy w każdym miesiącu:

- porady psychologiczno-pedagogiczne - łącznie 70 godzin, 34 osoby (porady psychologiczne), 9 osób (porady pedagogiczne),
- porady prawno-mediacyjne – łącznie 70 godzin, 39 osób;

■ Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca w ramach Diecezjalnej Specjalistycznej Poradni Rodzinnej:

- porady psychologiczne – 68 godzin, 48 porad, w tym w zakresie:

- problemów wychowawczych – 6 osób,
- uzależnień – 4 osoby,
- współuzależnienia – 3 osoby,
- przemocy domowej – 3 osoby,
- sytuacji kryzysowych – 32 osoby,

- porady prawne – 68 godzin, 21 porad, w tym w zakresie:

- problemów wychowawczych – 4 osoby,
- problemów rodzinnych, majątkowych – 17 osób,

- porady pedagogiczne – 48 godzin, 48 porad,

- porady w ramach telefonu zaufania – 48 godzin, 25 porad,

- porady duszpasterza – 48 godzin, 25 porad,

- porady Doradcy Życia Rodzinnego – 70 godzin, 25 porad,

- porady logopedyczne – 70 godzin, 54 porady.

źródło: Diecezjalna Specjalistyczna Poradnia Rodzinna

Punkt Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie realizował poradnictwo w zakresie:

■ interwencji kryzysowej – łącznie 449 porad, 215 osób, w tym z powodu:

- uzależnień – 10 porad, 10 osób,

- przemocy domowej – 38 porad, 10 osób,

- problemów wychowawczych – 109 porad, 45 osób,

- problemów małżeńskich – 77 porad, 40 osób,

- problemów związanych z kryzysem dorastania, zaburzeń emocjonalnych – 148 porad, 87 osób;

■ pomocy psychologicznej – łącznie 359 porad, 136 osób, w tym z powodu:

- problemów wychowawczych – 99 porad, 33 osoby;

- uzależnień/współuzależnienia – 6 porad, 6 osób,

- przemocy w rodzinie – 20 porad, 10 osób,
 - problemów małżeńskich – 77 porad, 34 osoby,
 - problemów emocjonalnych, rodzinnych – 94 porady, 32 osoby;
 - pomocy prawnej – łącznie 90 porad, 79 osób, w tym z powodu:
 - problemów wychowawczych/władzy rodzicielskiej – 10 porad, 7 osób,
 - uzależnień – 3 porady, 3 osoby,
 - współuzależnienia – 1 porada, 1 osoba,
 - przemocy domowej – 11 porad, 9 osób,
 - inne: alimenty, sprawy mieszkaniowe, spadkowe, okołorozwodowe, w stosunku do pracodawcy – 65 porad, 59 osób.
- źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

W ramach pracy na rzecz klientów Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej psycholog Ośrodka udzielił wsparcia 125 osobom, a z poradnictwa i konsultacji udzielanych przez radcę prawnego Ośrodka skorzystało 148 osób.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Miejskie szkoły podstawowe i gimnazja zapewniają uczniom, ich rodzicom i opiekunom oraz wychowawcom szkolnym wsparcie psychologa, w ramach konsultacji indywidualnych i grupowych:

zakres poradnictwa	liczba osób korzystających z porad			
	łącznie	uczniowie	rodzice	wychowawcy
łącznie	4.202	2.129	1.014	1.059
w tym w zakresie:				
problemów wychowawczych	2.668	1.218	686	764
uzależnień	234	72	97	65
współuzależnienia	142	49	55	38
przemocy domowej	280	149	58	73
problemów emocjonalnych	40	19	7	14
interwencji kryzysowej (śmierć rodzica)	15	8	5	2
radzenia sobie ze stresem	38	26	8	4
rozpoznawania własnych możliwości	22	15	4	3
umiejętności rodzicielskich	36	-	26	10
przemocy seksualnej	7	2	3	2
inne: warsztaty profilaktyczne, problemy w nauce, rodziny dysfunkcyjne, zaburzenia zachowania	720	571	65	84

źródło: szkoły podstawowe nr 1, 4, 6, 8, 105, 315, gimnazja nr 1, 2, 3, 4

Nieodpłatne poradnictwo prawne zapewnia Prokuratura Rejonowa w Świdnicy:

- w godzinach urzędowania jednostki,
- w ramach akcji „Tygodnia Pomocy Ofiarom Przestępstw”,

- w ramach „Międzynarodowego Dnia Mediacji”.

Informacja o miejscach i formach pomocy, zawierająca dane teleadresowe, sposób kontaktu, czas i miejsce, gdzie można uzyskać poradnictwo i wsparcie oraz jego zakres, jest na bieżąco aktualizowana i dostępna na stronie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej www.mops.swidniaca.pl. O działaniach podejmowanych na terenie Miasta w zakresie problematyki przemocy w rodzinie oraz o istotnych dla mieszkańców Świdnicy ofertach w tym zakresie na terenie kraju na bieżąco umieszczana jest informacja:

- na stronie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej: www.mops.swidniaca.pl,
- na stronie Urzędu Miejskiego: www.um.swidnica.pl,
- w lokalnych mediach.

Elementem informacyjno-edukacyjnym projektu „Edukacja dla bezpieczeństwa w Świdnicy – działania na rzecz młodzieży i seniorów” w ramach „Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań RAZEM BEZPIECZNIEJ im. Władysława Stasiaka na 2016 rok”, były m.in.:

- informatory dla młodzieży, opracowane i wydane na potrzeby projektu, zawierające również informacje na temat miejsc pomocy dla młodzieży, rozdysponowane m.in. na konferencji kończącej projekt, przekazane do gimnazjów, placówek wsparcia dziennego – 500 egzemplarzy,
- ulotki informujące o miejscach nieodpłatnej pomocy prawnej, przygotowane na potrzeby projektu – 1.500 szt., rozdysponowane w trakcie trwania działań w projekcie oraz przekazane do placówek oświatowych i miejsc spotkań seniorów.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

2.4. Umożliwienie funkcjonowania na terenie Miasta rodzin wspierających.

Rodziny wspierające stanowią instrument mający na celu wsparcie rodziców biologicznych przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Pomoc może dotyczyć np. organizowania czasu wolnego dzieciom, wypracowania nawyku wspólnego spędzania czasu przez członków rodziny, pomocy w nauce, wskazówek dotyczących wychowania dzieci, nauki gotowania, sprzątanania, utrzymania higieny osobistej, racjonalnego prowadzenia budżetu domowego. Przydzielenie rodziny wspierającej nie jest obowiązkiem gminy. Zadanie nie było realizowane w Gminie Miasto Świdnica.

Cel szczegółowy 3.

Wspieranie działalności instytucji, organizacji i osób fizycznych realizujących zadania w zakresie wspierania rodzin.

3.1. Tworzenie możliwości podnoszenia kompetencji przez realizatorów działań w zakresie wspierania rodziny.

W Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej zorganizowano spotkanie poświęcone działaniom pracowników oświaty w ramach procedury „Niebieskie Karty”. Uczestniczyli w nim przedstawiciele przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Komendy Powiatowej Policji – 39 uczestników. W ramach spotkania zaprezentowano:

- akty prawne definiujące przemoc i jej rodzaje oraz określające konsekwencje karne za jej stosowanie – kierownik Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej do Wykonywania Orzeczeń w Sprawach Karnych przy Sądzie Rejonowym w Świdnicy,

- uprawnienia i obowiązki pracowników oświaty w związku z realizacją procedury „Niebieskie Karty” – specjalista ds. prewencji kryminalnej Komendy Powiatowej Policji w Świdnicy,
- formularz „Niebieska Karta-A”, kwestionariusz i algorytm oceny/postępowania w przypadku podejrzenia wystąpienia przemocy w rodzinie wobec dzieci – przewodnicząca Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Pracownicy socjalni Ośrodka uczestniczyli w szkoleniach organizowanych przez podmioty zewnętrzne:

- Dziecko między dorosłymi – ograniczenie kontaktu z jednym z rodziców i wnikanie w konflikt a procedura Niebieskiej Karty – 2 osoby,
- Procedura odebrania dziecka – 2 osoby,
- spotkania informacyjne, konsultacje i szkolenia dotyczące programu „Rodzina 500+” – 13 osób,
- Nowe regulacje prawne z zakresu świadczeń rodzinnych i pomocy osobom uprawnionym do alimentacji – 1 osoba,
- Fundusz Alimentacyjny 2016 - aktualne problemy – 1 osoba,
- Świadczenia rodzinne 2016 - aktualne problemy – 2 osoby,
- Praca socjalna z uchodźcami i uchodźczyniami – 1 osoba,
- Asystentura-nowatorska usługa w systemie wspierania rodzin-wymiar prawny, psychologiczny i metodyczny – 1 osoba.

Od kwietnia do grudnia 2016 r. wszyscy pracownicy socjalni mieli możliwość uczestniczenia w superwizjach grupowych i indywidualnych, realizowanych ze środków na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych, na zlecenie Urzędu Miejskiego w Świdnicy. Celem superwizji było uzyskanie wsparcia w rozwiązywaniu trudnych sytuacji, rozwój współpracy zespołowej oraz doskonalenie kompetencji zawodowych, poprzez edukację m.in. w zakresie komunikacji, asertywności, radzenia sobie z emocjami i stresem, pracy z klientem wieloprogowym, w tym uwikłanym w problemy uzależnień oraz przemoc domową.

5 pracowników socjalnych uczestniczyło również w 2 superwizjach, przeprowadzonych na zlecenie Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej.

źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Urząd Miejski zorganizował i sfinansował w ramach środków na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych szkolenia, inne działania edukacyjno-informacyjne oraz wspierające, adresowane do przedstawicieli różnych grup zawodowych zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w tym pracowników socjalnych, policjantów – 40 uczestników:

- Grupy robocze w praktyce – działania w sytuacji przemocy wobec dziecka,
- Grupy robocze w praktyce – jak pracować z osobami doświadczającymi przemocy w rodzinie w ramach ZI/GR (2 dni).

źródło: Wydział Polityki Społecznej i Spraw Socjalnych Urzędu Miejskiego

Asystenci rodziny uczestniczyli w:

- V Kongresie Asystentów Rodziny w Gdyni – 3 uczestników,
- szkoleniu w zakresie wpływu traum dziecięcych na sprawowanie ról rodzicielskich – 8 uczestników,
- 3 szkoleniach w zakresie pracy z rodziną – 5 osób.

źródło: Fundacja Ziemi Świdnickiej „SKSK”

Działania edukacyjne skierowane do różnych grup zawodowych zajmujących się wspieraniem rodziny realizowało również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie:

- Konferencja „Profilaktyka przemocy to niezbędna taktyka pomocy”,

- warsztaty/genogram – 10 uczestników,
 - szkolenie „Zaburzenia przywiązania, a profilaktyka krzywdzenia małych dzieci” – 10 uczestników,
 - superwizje pracowników PCPR i PIK – 22 osoby.
- źródło: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Dzielnicowi Komendy Powiatowej Policji w Świdnicy systematycznie uczestniczą w szkoleniach dotyczących problematyki przemocy w rodzinie. Koordynator procedury „Niebieskie Karty” odbył w tym zakresie szkolenie organizowane przez Komendę Wojewódzką Policji. Funkcjonariusze pracujący bezpośrednio w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie uczestniczyli w szkoleniach merytorycznych oraz dotyczących taktyki przeprowadzania interwencji wobec przemocy w rodzinie i dalszego prowadzenia spraw związanych z policyjną procedurą „Niebieskie Karty”. Jedna osoba uczestniczyła w działaniach wspierających w postaci superwizji.

źródło: Komenda Powiatowa Policji

Nauczyciele i wychowawcy świdnickich placówek oświatowych na bieżąco biorą udział w działaniach edukacyjnych podnoszących wiedzę i doskonalących umiejętności w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w ramach rad pedagogicznych, spotkań, szkoleń i kursów, w tym m.in.:

- Diagnoza przemocy rówieśniczej,
- Bezpieczni w cyberprzestrzeni,
- Bezpieczeństwo danych w sieci.

źródło: przedszkole nr 1, 3, 4, 6, 14, 15, 16, szkoły podstawowe nr 1, 4, 6, 8, 105, 315, gimnazja nr 1, 2, 3, 4

3.2. Wypracowanie procedur regulujących postępowania w pracy z rodziną.

W celu wspierania pracowników realizujących pracę z rodziną oraz monitorowania sytuacji rodzin i dzieci zagrożonych kryzysem, pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej opracowują wewnętrzne procedury postępowania w indywidualnych przypadkach do stosowania przez pracowników socjalnych Ośrodka. Praca realizowana jest w oparciu o dotychczas wypracowane procedury dotyczące:

- postępowania w sytuacji, gdy zachodzi potrzeba umieszczenia w hostelu/ośrodku wsparcia osoby/rodziny doznającej przemocy, a nie ma innej możliwości odizolowania od sprawcy przemocy,
- motywowania do terapii osoby stosujące przemoc domową.

W 2016 r. wypracowano procedurę pracy z rodziną biologiczną w sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, w celu umożliwienia jak najszybszego powrotu dziecka do domu rodzinnego:

- Po uzyskaniu informacji o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej pracownik socjalny wchodzi w środowisko niezwłocznie po tym wydarzeniu, nie później jednak niż w terminie 7 dni roboczych;
- Pracownik socjalny przedstawia ofertę pomocową, z której rodzina może skorzystać, w celu poprawy sytuacji opiekuńczo-wychowawczej lub gdy rodzina nie była w rozeznaniu Ośrodka, w terminie 10 dni zwoływany jest zespół, na który zapraszana jest rodzina i przedstawiana oferta pomocowa;
- Jeżeli rodzina wyraża chęć współpracy, zawiera się kontrakt socjalny, określający jej przebieg;
- Działania podejmowane przez rodzinę są monitorowane i dokumentowane przez pracownika socjalnego, który pozostaje w stałym kontakcie z terapeutą rodzinnym i/lub psychologiem w zakresie pracy z rodziną;

- O efektach pracy z rodziną lub jej braku pracownik socjalny informuje Sąd Rejonowy oraz PCPR z częstotliwością około 1 x w miesiącu.
- źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej